

Vladan Hodulák

MARXISMUS A JEHO VARIANTY

Vymezení

- Karel Marx (1818-1883)
- Navazuje na
  - Klasická politická ekonomie
  - Hegelova dialektika
  - Francouzský utopický socialismus
- Přístup
  - Společnost je potřeba studovat v její totalitě
  - Mezinárodní vztahy jsou jedním z typů sociálních vztahů a jsou jimi silně ovlivněny (až determinovány)

Historický materialismus

- Společnost potřebuje zajistit podmínky pro svou reprodukci. Lidé jsou „společenský druh zvířete“. Reprodukci zajišťují kolektivně na základě **sociálních vztahů**.
- Základna
  - Výrobní síly×výrobní vztahy
- Nadstavba
  - Kultura, společenské, politické, náboženské instituce
- Výrobní způsob

Kapitalismus

- Specifický výrobní způsob s příslušnou nadstavbou
- Výrobní vztahy
  - Kapitalisté vlastní výrobní prostředky, kontrolují výrobu, soutěží mezi sebou při akumulaci kapitálu
  - Komodifikace sociálních vztahů, včetně práce
- Vnitřní rozpory systému
  - Kapitalisté si přivlastňují nadhodnotu ve formě zisku, usilují o co nejnižší mzdy
  - Krize z nadvýroby– tlak na snižování mezd vede k neschopnosti prodat produkci na trhu
- Globalizace jako typický znak kapitalismu

Normativní aspekt

- Vykořisťování
- Odcizení
- Emancipace
- Třídní boj
  - Stát jako nástroj vykořisťovatelské třídy
- Revoluce
- Kapitalismus bude nahrazen beztřídní společností

Problémy

- Předpovědi se nenaplnily
- Praktické pokusy o implementaci teorie skončily neúspěchem
- Problematická teorie pracovní hodnoty (transformační problém)
- Nedostatečné vymezení vztahu mezi agentem a strukturou

Imperialismus a škola závislosti

- Reakce na vývoj konce 19. a začátku 20. stol.
- Lenin – Imperialismus jako nejvyšší stádium kapitalismu
  - Monopolní kapitalismus
  - Jádro a periferie
  - Zájmy dělníků v centru a na periferii
- Škola závislosti (60-80. léta)
  - Latinská Amerika (Prebisch, Cardoso, Frank)
  - Vykořisťování rozvojových zemí vyspělými
  - Směnné relace
  - Růst nerovnosti v mezinárodním prostředí

Teorie světových systémů

- Immanuel Wallerstein
- Světový systém jako analytická úroveň (říše×ekonomika)
- Prostorová dimenze
  - Jádru, periferie, semiperiferie
- Časová dimenze
  - Cykly, trendy, rozpory a krize
- Zdroje stability
  - Systém států, geokultura
- Zdroje krize
  - Ekonomický, politický, geokulturní
- Možnosti změny systému

Gramscianismus

- Antonio Gramsci
  - Reakce na vývoj po WWI
  - Poznání je historicky a prakticky podmíněné
  - Koncept kulturní hegemonie (větší role nadstavby)
  - Potřeba protihegemonického působení
- Robert Cox
  - Přenesení Gramsciho myšlenek do MV
  - „Teorie je vždy pro někoho a za nějakým účelem.“
  - Problém řešící×kritické teorie
  - Hegemonie jako způsob správy mezinárodního systému (neoliberalismus)

Kritická teorie

- Frankfurtská škola
- Soustředí se téměř zcela na nadstavbu, především roli médií a komunikace
- Neexistence objektivního poznání
- Habermas – emancipace skrze radikální demokracii
- Linklater – rozšíření radikální demokracie na mezinárodní rovinu, překonání umělých hranic národních států, nadnárodní politická komunita
- Kritická bezpečnostní studia
- Umělá hranice mezi soukromou (ekonomickou) a veřejnou (politickou) sférou

Marxismus dnes

- Justin Rosenberg
  - Podoba mezinárodních vztahů je historicky proměnlivá a závislá na sociálních, především výrobních vztazích
- Benno Teschke
  - Charakter mezinárodního systému určen vlastnickými vztahy ve výrobním procesu při reprodukci společnosti
  - Reinterpretace Vestfálské smlouvy (1648)